

A Széchyek vallásgyakorlata a konfesszionalizáció korában¹

Bevezetés

A magyar arisztokrácia 16–17. századi vizsgálata szempontjából megkerülhetetlen a kor legnagyobb hatású szellemi irányzatának, a reformációnak, majd az ennek nyomán kialakuló konfesszionalizációnak a folyamata. A 16. század elején megjelenő protestantizmus társadalomra, művelődésre és politikára gyakorolt hatása már a megjelenését követő évektől érzékelhetővé vált a Magyar Királyság területén belül. A század közepére olyan főrendű famíliákat találunk a reformáció hívei között, mint a Perényiek, Thurzók, Révayak, Mágócsyak, Nádasdyak, Balassák, de itt említhetjük meg az Illésházy, Thököly vagy Batthyány családokat is.² Főuraink nem csupán követői, de védelmezői, terjesztői is lettek az új tanoknak. Birtokaikon lekipásztorokat alkalmaztak, nyomdákat üzemeltettek, iskolákat alapítottak. Egy-egy birtok tulajdonosa mint a mecénatúra működtetője az egyházi és kulturális életre is erőteljes befolyással bírt. A mohácsi csatát követő évtizedekben, miután a királyi udvar ténylegesen az országhatárokon túlra került, a magyar művelődés szempontjából különös figyelmet érdemelnek ezek a főúri udvarok mint a kultúra meghatározó színhelyei, éppen ezért lényeges szempont, hogy a befolyásos családok mely vallási irányzat mellett kötelezték el magukat.³ Főuraink nem csupán imáikban, az evangéliumi hit megélésében váltak protestánsná. Mindennapi életük részévé vált a különböző teológiai kérdések elemzése, legyen szó hitvitákról vagy nyugati reformátorokkal folytatott élénk levelezésekről.⁴

Jelen tanulmány a 17. század elejére a főrendűek közé emelkedő Széchy család rimaszécsi ágának a felekezetszerveződés időszakára eső protestáns vallásgyakorlatát kutatja. A 17. század elején a családnak két kiemelkedő alakja ismert: Széchy (III.) Tamás, aki politikai karrierje során majdnem a legmagasabb közbiztonsági méltóságig is eljutott, és elsőszülött fia, Széchy (II.) György, aki a 17. század eleji rendi mozgalmak során az erdélyi

¹ A kutatást az Innovációs és Technológiai Minisztérium Új Nemzeti Kiválóság Programja támogatta ÚNKP-22-3 kód alatt.

² *Ágoston* 1998: 115–122.

³ *Monok* 2018: 411–426.

⁴ Perényi Péter Melanchthonnal levelezett, és az általa küldött instrukciók szerint olvasta, valamint elemzte a Biblia bizonyos részeit, amelyeket illusztrációkkal ellátva ki is nyomtattatott, hogy másokhoz is eljusson. *Ágoston*: i. m. 120–121.

fejedelmek támogatója. A kettejük közti különbség egyik okának – amely politikai irányvonalukat, a birtokigazgatást és nem utolsósorban a felekezetszerveződést támogató tevékenységüket is alapvetően befolyásolta – a Széchy-birtokok megosztott irányítását tekinthetjük. A család által a 17. század elején birtokolt uradalmak ugyanis markánsan elkülönülő országrészekben találhatók – a Dunántúlon és Felső-Magyarországon –, ami kétségtelenül hatással volt akár a rendi mozgalmak során betöltött szerepükre, viszonyukra a Habsburg-uralkodókhoz vagy a konfesszionalizáció folyamán birtokaikra jellemző felekezetpolitikájukra.

Munkámban vizsgálom, hogy a 16–17. század fordulóján élt generáció tagjainak személyes vallási elköteleződésére mi módon hatottak a Magyar Királyság területén végbemenő konfesszionalizációs folyamatok, és mindennek birtokaikra vonatkozóan milyen nyomai fedezhetők fel. Ismerünk-e esetükben szolgálatukban álló udvari lelkészeket, illetve tulajdoníthatunk-e nekik jelentősebb mecénási tevékenységet? Tanulmányom végén kitérek arra is, hogy a hitbéli meggyőződés és a személyes érdek hogyan viszonyult egymáshoz az erdélyi fejedelmek híveként ismert Széchy György politikai pályafutásában az 1604–1622 közötti években.

A Széchyek a reformáció első évtizedeiben

A Széchy család a reformáció megjelenésének időszakában még két ágra szakadva a Magyar Királyság nyugati és észak-keleti vidékein birtokolt területeket. A Nyugat-Dunántúlon birtokos felsőlendvai ág férfiága 1535-ben Széchy István halálával kihalt. Testvére, Széchy Margit és a família szűkebb-tágabb rokoni kapcsolati hálójában is szép számmal találunk olyan főúri patrónust, aki nyíltan rokonszenvezett a protestantizmussal, és támogatásának köszönhetően birtokain is könnyen terjedhetett a reformáció.⁵

Az általam kutatott és a kora újkorban jelentős közéleti szereplővé emelkedő Széchy Tamás a család rimaszécsi, Gömör és Abaúj vármegyékben élő ágának tagja volt. Ahhoz, hogy a família reformációhoz fűződő viszonyát megismerjük, érdemes vármegyei szinten is, kicsit tágabb kontextusban megvizsgálni a gömöri térségben végbemenő társadalmi-vallási folyamatokat.

A felső-magyarországi nemes családok kapcsolata a protestáns eszmerendszerrel messzebbre nyúlik vissza, mint Luther Márton 1517-es wittenbergi fellépésének időpontja. A reformáció előzményének tekinthető huszita tanok már a 15. század derekán, Jan Giskra cseh csapatainak köszönhetően megjelentek a felső-magyarországi vármegyékben, így Gömörben is. Arra nézve azonban, hogy már ekkor tartósan termékeny talajra talált volna az új vallási irányzat, nincsenek konkrét bizonyítékok.⁶

⁵ Széchy Margit Thurzó Elek mostohalánya (édesanyja Ormosdi Székely Magdolna).

⁶ A legtöbb huszita Gömörben a Széchyek birtokain telepedett le, magát a nemzetségnek is nevet adó várat,

A lutheri reformáció eszméje az 1520-as évektől megfigyelhetően jelen volt nemcsak a királyi udvarban, hanem a német ajkú lakosságnak köszönhetően az északi vármegyékben is.⁷ Innen, az északabbra fekvő szepességi vármegyék területéről jutott el a Széchyek birtokaira, Gömör és Kishont vármegyék területére. A protestantizmus rohamos terjedése ugyanakkor majd csak a 16. század második felétől figyelhető meg ezeken a területeken. Mindezek mögött a század első felében működő gömöri főispán, Bebek Ferenc protestantizmusellenes tevékenységét tekinthetjük. Rozsnyó környékén először Fischer András prédikátor terjesztette a lutheri hitelveket, aki 1532-ben Morvaországba menekült Bebek elől. 1540-ben visszatérését követően azonban még abban az évben kivégeztette a nagyhatalmú főúr.⁸ A főispánnak kegyetlenkedése ellenére sem sikerült a protestantizmus terjedését megakadályoznia, csupán késleltetni tudta a folyamatot. A 16. század közepére a vármegye legfontosabb településének számító Rozsnyón már a lutheri irányzat híveit találni többségben.⁹ Nagyban segítette a protestantizmus terjedését a későbbiekben Bebek Ferenc fiának, Bebek Györgynek és feleségének, Patócsi Zsófiának a reformáció melletti határozott elköteleződése, ami a 16. század második felétől kezdődően nem csupán Gömörben, de a vele szomszédos Kishont vármegyében is jelentősen növelte a protestáns lelkészek és ezáltal híveik számát is.¹⁰

Arra vonatkozólag, hogy a Széchy család rimaszécsi ága mikor lett protestáns, pontos adat nem ismert. Figyelembe véve, hogy a szűkebb és tágabb rokoni famíliák, így a Rhédey, Basó, Lórántffy, Bornemissza és Csetnek családokat mind a reformáció lelkes támogatóinak tekinthetjük, valószínűsíthető, hogy a Széchyek is – akárcsak a vármegye nemeseségének nagy része – hamar az evangélikus hit támogatóivá váltak. Az 1555-ben született Széchy Tamás az első családtag, akiről egyértelműen tudjuk, hogy a protestantizmus lutheri ágának egyik nagy pártfogója volt először felső-magyarországi birtokain, majd a 17. század elejétől a dunántúli területeken is.

A családfő Széchy (III.) Tamás nyugat-dunántúli vallásgyakorlata

A tekintetben, hogy a família – pontosabban Széchy Tamás – mikor lett az evangélikus vallás híve, némi támpontul családi kapcsolatrendszerük alakulásának vizsgálata szolgálhat. Széchy György és Rhédey Magdolna két életben maradt gyermeke közül Széchy

az ősi családi „fészket”, Balog erősségét is huszita kézben találjuk a 15. század közepén. Bővebben: Ila 1976: 212–214.

⁷ Luther Márton 95 pontja már 1518-ban ismeretes lehetett, és az is bizonyos, hogy a Szepességben már 1520-ban felolvasta egy Késmárk melletti település plébánosa, bizonyos Preisner Tamás. Lásd: Csepregi-Dienes 1997: (<http://srta.hu/wp-content/uploads/2015/02/ker.pdf> letöltés: 2023. 04. 12.) 116–117.

⁸ Zoványi 2004: 19–20.

⁹ Ua. 37.

¹⁰ Ua. 38.

Sára a szintén Felső-Magyarországon birtokokkal rendelkező Csetneky (II.) Ferencsel kötött házasságot, aki annak a Csetneky családnak a sarja, amely már bizonyítottan a 16. század közepén, 1554-ben a lutheri hitelveket vallotta.¹¹ Széchy Tamás első házasságát a Perényiek nyalábi ágából származó Perényi Borbálával, Perényi Ferenc és Bebek Kata lányával kötötte. Perényi Ferenc esetében Zoványi Jenő kutatásaiból ismeretes egy eset, amely bizonyítja, hogy Perényi a 16. század közepén már mint protestáns földesúr fogatosított intézkedéseket birtokain. 1544-ben a nagyszőlősi plébánost elűzte, majd nagyidai várában tartotta fogva, elkobozva ingóságait is.¹²

1592-től Széchy Tamás második felesége Batthyány Kata, annak a Batthyány Boldizsárnak a lánya, akinek a 16. század második felében kimagasló könyves műveltsége és reformációt támogató mecénatúrája ismert. Németújvári udvarában nyomdát hozott létre, korának neves humanista tudósaival levelezett, többen – Carolus Clusius vagy Johann Kepler – meg is fordultak udvarában.¹³ Batthyány Boldizsár esetében ismert, hogy nem csupán a lutheri irányzattal szimpatizált, de vélhetőleg franciaországi tartózkodásának hatására a kálvini hitelvek is hatással voltak vallási meggyőződésére.¹⁴

Széchy Tamás harmadik feleségének, Forgách Margitnak köszönhetően a Forgách családdal került közelebbi rokoni nexusba, ami felekezeti irányultságát tekintve ismét más hatásokat eredményezhetett. Bár a Forgách családot a 16. században elkötelezett evangélikus vallásúnak tekinthetjük, Forgách Ferenc – Széchy Tamás sógora – már a 16. század végén katolizált,¹⁵ és 1607–1615 között mint esztergomi érsek a Pázmány Pétert megelőző ellenreformáció támogatója és kezdeményezője. Másik testvére, Zsigmond, aki Thurzó Györgyöt követően 1618–1621 között a Magyar Királyság nádoraként ismert, 1604-ben szintén katolikussá lett.¹⁶

Széchy Tamás házasságkötéseit sikeresen a maga előnyére fordította, általuk a Magyar Királyság vezető politikai elitjének szűkebb rétegéhez tartozott, ami így a família jövőjének egyik biztosítékául szolgált. A rokon családok felekezetválasztásukat tekintve mind a protestantizmus lelkes támogatóiként, ráadásul lutheránus hitelveket követőként ismertek a 16. század utolsó évtizedeiben. Ezalól kivétel majd a 17. század elejére Batthyány Ferenc – Széchy Tamás sógora – és a Forgách testvérek lesznek. Hogy mindennek lehetett-e hatása Széchy Tamás konfesszióválasztására, a későbbiekben még visszatérek.

¹¹ Prokopp 2000: (https://epa.oszk.hu/02300/02357/00010/pdf/EPA02357_Credo_06_2000_1-2_058-077.pdf (letöltés 2023. 04. 18.)) 58.

A Csetneky család egyik legismertebb protestantizmust támogató tagja a fent említett (II.) Ferenc nagybátyja, Csetneky István, aki tevékeny szerepet játszott a Gömöri Evangélikus Esperesség kialakulásában és a hitelvek megszilárdításában többek mellett azáltal, hogy 1590-ben aláírta az újonnan alakuló murányi fraternitás 25 cikkelyből álló szabályzatát. Bővebben: Stromp 1903: 15.

¹² Zoványi 1916: 37–39. Fiainak nevelője az 1540-es évek végén Szikszai Fabricius Balázs lett, aki az 1550-es években Bártfán Leonard Stöckel tanítványaként és egyben Perényi János magántanáráként működött. Bővebben: Szabó 2004: 39–41.

¹³ Monok 2012.

¹⁴ Uo.

¹⁵ Szabó 2020: 142–143., Kárpáthy–Kravjánszky 1938–1939: 171–173.

¹⁶ Dénesi–Dejcsics 2014: 297.

Az első forrás, amely során Széchy Tamás neve ilyen felekezeti hovatartozásának vonatkozásban felmerült, egy 1591. január 22-én Dobrán kelt egyezség, vagyis abból az időszakból, amikor Széchy Tamás a nyugat-dunántúli birtokokat megszerezte. Az irat aláírói mint a Tótság – vagyis Vendvidék –, a muraszombati és felsőlendvai uradalom urai, Széchy mellett Lobkowitz Poppel László és Salm Magdolna voltak.¹⁷ Az 1591-es keltezésű oklevél ismerteti, hogy felkérték Czimmermann Vilmos szuperintendenst, grazi teológiai tanárt, hogy közös birtokaik összes egyházait a „hamis dogmáktól” tisztítsa meg, valamint elrendelték a lelkipásztoroknak az ágostai hitvallás szerinti evangélium hirdetését.¹⁸ Az okirat tehát kétségtelenül Széchy Tamás lutheri felekezetet követő magatartásának bizonyítékeként szolgál.

A 16. században a Muravidéken, ahol Széchy Tamás újonnan szerzett birtokai találhatók, már jól működő evangélikus közösségek léteztek. Lelkészeik ebben az időszakban többnyire uradalmi központokban, feltehetőleg mint udvari prédikátorok szolgáltak. Ilyen birtoknak tekinthető az alsólendvai Bánffyakén kívül Muraszombatban a Poppel, illetve Széchy család rezidenciája. Ezeknek a területeknek a lakosai zömmel vendek voltak, akiknek két legismertebb gyülekezete pont az említett uradalmak területén, Felsőlendván és Muraszombatban helyezkedett el.¹⁹

Muraszombatnak – amely Széchy Tamás udvarának ekkori központjaként feltételezhető – az 1599. és 1601. évi adójegyzékek szerint is evangélikus lelkésze volt,²⁰ akiről ismert, hogy évente 2 forint adót fizetett.²¹ Az 1599. és 1601. évből származó Vas vármegyei adóösszeírás szerint a Muravidéken ekkor már 16, illetve 19 községben találni protestáns – Luther tanítását követő – prédikátort.²²

A kora újkori magyar konfesszionalizációs folyamatban – amelynek keretén belül a különböző teológiai nézeteket képviselő protestáns egyházak megfogalmazták saját hitelveiket – a dunántúli területeken a keleti, észak-keleti országrészhez viszonyítva néhány évtizedes késés figyelhető meg. A lutheri és kálvini irányzat szétválása a Dunántúlon az 1595-ös meszlényi zsinaton kezdődött. A reformátusok továbbra is a kálvinizmust képviselő, a püspöki tisztségről lemondott Beythe Istvánt tekintették püspöknek, míg az evangélikusokat espereseik kormányozták. Végül a teljes szétválás 1612-ben következett be, mikor mindkét felekezet saját püspököt választott: az evangélikusok Klaszekovics Istvánt, a reformátusok Patai Istvánt.²³

¹⁷ Salm Magdolna a birtokrészt édesanyja, Széchy Margit, a felsőlendvai ág utolsó élő tagja után örökölte.

¹⁸ Iványi 1990: 103–104.

¹⁹ Az Újtestamentum viszonylag korai vend nyelvre fordítását Surd település lelkészének, Kuzmics Istvának köszönhetik a mai szlovének. Lásd: Szerdahelyi 1999: 1–6.

²⁰ Muraszombatban már az 1540-es évektől két lelkész is működhetett, egyik a településen élők hitéletét gondozta, míg a másik a Széchy család udvari prédikátora lehetett. Lásd: Fülöp 1989: <https://mek.oszk.hu/09500/09536/html/0025/15.html> letöltés 2023.10.25.)

²¹ Muraszombat az 1620-as évektől a vend evangélikus egyházmegye részét képezte, de sokáig nem tekintették egyenrangúnak a többi egyházmegyével, vélhetőleg a csekélyebb gyülekezetszám miatt. Payr 1924: 258.

²² Uo.

²³ Szabó 2020: 58–66.

A Széchyek birtokain a 17. század elejéig zömmel evangélikus felekezetek működtek, a kálvini irányzat az 1610-es években kezdett megerősödni, és leginkább a Széchy Tamás és Batthyány Ferenc által közösen birtokolt területeken figyelhető meg. Ebben minden bizonnyal az ekkor már nyíltan helvét irányzatot követő Batthyány pártfogása is jelentősen közrejátszott. A kálvini hitelvek felé történő elmozdulás ugyanakkor nem csupán a falvak-községek gyülekezeteinél figyelhető meg a 17. század első évtizedeiben.

A Széchyek esetében udvari lelkésről egészen az említett 1610-es évekig nincs pontos adat.²⁴ Az 1614-től 1618-ig terjedő időszakban, tehát Széchy Tamás haláláig bizonyíthatóan Szilágyi István működött Muraszombatban a család mellett.²⁵ Szilágyi István Szenci Molnár Albert sógora,²⁶ aki ekkor már mint református, tehát a kálvini konfesszió prédikátoraként szolgált a főúri famíliánál.

Hogy Széchy Tamás mennyire volt hatással az udvarában jelen lévő hitéletre, illetve a birtokain megjelenő kálvinista irányvonalra, arra a halála utáni időszak vizsgálata adhat választ. Ezek alapján szembetűnő ugyanis, hogy felnőtt korú gyermekei és özvegye a kálvini hitelvekkel ellentétben az evangélikus felekezet támogatóinak tekinthetők, a helvét irányvonal megjelenése így egyedül Széchy Tamáshoz köthető. Szilágyi István már a főúr halálát követően 1618-ban Zrínyi György udvarába távozott, és a református gyülekezet is megszűnt Muraszombatban, ettől kezdve csupán a vend evangélikus ismert.²⁷ Az 1620-as években a Széchy-birtokok egyéb településein is evangélikus átrendeződés figyelhető meg, valamint egyre több addig református lelkész írta alá a Formula Concordiét, csatlakozva ezzel a lutheránus felekezethez.²⁸

A 17. század elején elindult felekezetszerveződés folyamatának eredményeként egyértelműen a lutheri elveket követi a család, amiben kétségtelenül legnagyobb része Széchy Tamás elsőszülött fiának, Széchy Györgynek volt. Hat fia közül az 1577-ben született Györgyről áll rendelkezésre a legbővebb információ, 1625-ben bekövetkezett haláláig következetes evangélikus hitről tett tanúbizonyságot. Ennek nyomai a felső-magyarországi

²⁴ Az első prédikátorok egyike – Szalaszei György – ismert mint muraszombati lelkész. 1593-ban megjelent Avenarius – Johann Habermann német evangélikus teológus, a Wittenbergi Egyetem professzora – fordítását Poppel László nejének, Salm Magdolnának, Széchy Margit lányának ajánlotta. Az említett mű: *Hetetszaka mindennapra megh irattatot imadsagok, kik öszuő szerzetettenek Auenarius Ianos doctor által, fordeittannak pedig magiarra Szalaszei Giörgi praedicator által. Siczben.* Lásd: RMK I.: 272.

²⁵ Payr 1924: 256.

²⁶ Szenci Molnár Albert naplójában többször említést tesz Széchy Tamásról. Szilágyi Istvánnal együtt jártak a főúr bécsi udvarában, aki Szenci Molnár Albertet akkor még kiskorú gyermekei mellé nevelőként próbálta felfogadni. „...Lukács öcsém Jókán, Tolnai Bajor István komám Samariában, Szilágyi István sógorom Murai Szombatban, ki által az nagyságos Szécsi Tamás is megkínált az ő udvara mellett tanító tiszttel...” Dézsi 1898: 65–70.

²⁷ Payr 1924: 257., 420.

²⁸ Az evangélikus átrendeződésnek egyik jele, hogy 1623-ban Patai István püspököt és Kanizsai Pálffy Jánost küldték követségbe a Muraszombatban élő Széchy utódokhoz, Széchy Mihályhoz, Istvánhoz és Miklósához. A protestáns lelkipásztorok célja az volt, hogy rábírják őket, ne üzzék el a református prédikátorokat birtokaikról. A jegyzőkönyv Széchy Tamás itt élő három fiát bolond, gyermeteg mecénásként írja le, akiket könnyű befolyásolni, és akik egyértelműen a lutheri reformációt támogatják. A jegyzőkönyvre vonatkozólag bővebben lásd: Pokoly 1910: 49–56.

birtokok, leginkább a Gömri Evangélikus Esperesség kialakulása és patronálása körül fedezhetők fel. Kétségtelen, hogy a legidősebb testvér hatása a nyugat-dunántúli birtokokon is egyértelműen kimutatható, akár udvari lelkészük – az evangélikus Szvetics Gergely 1623-tól²⁹ –, akár a birtokok gyülekezeteinek felekezetiiségét illetően.

Széchy Tamás mecénatúrájára vonatkozóan egyedül végrendelete ad némi iránymutatást. Ebben megerősítetteti a felsőlendvai templomot körülvevő falazatot, és iskolát alapít, lefektetve a rektor és a lelkész számára adandó juttatásokat.³⁰ Nem ismert, hogy udvarában nyomdát működtetett volna, és bár Takáts Sándor kutatásai szerint a Széchyek jelentős könyvtárral rendelkeztek az 1680-as évekre,³¹ az ő esetében egyetlen könyv ismeretes, amely a tulajdonát képezte. Ez 1529-ben a Bázelen, Johann Froben nyomdájában megjelent Szent Ágoston összkiadás első és második kötete.³²

Széchy Tamás esetében kijelenthető ugyan, hogy élete végéig megmaradt evangélikusnak, viszont részben a rokon és kálvinista hitelveket követő Batthyány Ferenc hatásának, részben a birtokain, illetve a Nyugat-Dunántúlon végbemenő felekezeti változásoknak köszönhetően nem zárkózott el a protestantizmus felé irányvonalától sem. Széchy komolyan vehette a bécsi békében lefektetett vallásügyi rendelkezéseket, vagyis hogy „*legyen szabad az lutherana és helvetiai confessio, az római vallás azonképpen ez országban minden rendek között...*”³³ Erre utal többek között, hogy amikor 1615-ben a varasdi katolikus pap kiátkozta a település evangélikus nemeseit, a bécsi béke cikkelyeire hivatkozva kérte Thurzó György nádor közbenjárását, és felvetette az ügy országgyűlésen megvitatandó pontként történő tárgyalását.³⁴

Széchy György felső-magyarországi egyháztámogató tevékenysége

A Széchy-birtokok Felső-Magyarországon zömmel Gömör és Kis-Hont-Abaúj vármegye területét fedték le, központjuk Gömör vármegyében volt. Ennek területén a 16. század derekán evangélikus lelkészek működtek.

1578-ban a Gömörben és Kis-Hontban található evangélikus közösségek közt szövetség jött létre, az ún. murányi fraternitás, amely az akkori murányi várkapitány fegyveres oltalma alatt állt.³⁵ 1590-ben a cikkelyeket Csetneky István is aláírta, a hitcikkelyek murányi-csetneki kisebb artikulusokként ismertek. A két vármegye evangélikus

²⁹ Payr 1924, I: 257.

³⁰ HU-MNL-OL-P 108 Rep. 50. Fasc. B. No. 4.

³¹ Takáts 1926: 352.

³² Bővebben: Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár: http://aleph-36cle.hosted.exlibrisgroup.com:8991/F/?func=direct&doc_library=CLE02&doc_number=000075626 (letöltés 2024. 05. 05.)

³³ MOE XI. 437.

³⁴ Széchy Tamás levele Thurzó Györgyhez 1615. augusztus 1. Közli: Mályusz 1934, XV: 195–196.

³⁵ Mikulík 1917.

gyülekezetének életében 1596-ban történt szakadás, majd Thurzó György nádor 1610. július 10-én kelt levelében engedélyezte, hogy a Gömöri Evangélikus Esperesség külön szuperintendenst válasszon, a vármegyének pedig meghagyta, hogy a szuperintendens egyházi látogatásokat is teljesít.³⁶

A murányi vár, amely a kezdetektől fontos szerepet töltött be az esperesség életében, 1609-től került a Széchyek birtokába, a gömöri evangélikusok ettől kezdődően nyertek nagyhatalmú pártfogókat a családtagok, különösen a felső-magyarországi birtokokat ekkor irányító Széchy György személyében. A birtokok teljes jogú irányítását 1616–1617 körül vehette át apjától Széchy György. Az idős Széchy Tamással ellentétben – aki ahogy már fentebb említésre került, az 1610-es évek közepe táján református udvari prédikátort alkalmazott Muraszombaton Szilágyi István személyében – következetesen megmaradt evangélikusnak. A murányi vár Széchy György és neje, Homonnai Drugeth Mária idejében egészen az özvegy 1643-ban bekövetkezett haláláig a protestáns műveltség egyik jelentős fellegvárának számított. Több udvari lelkésze ismert, akiknek későbbi életútja is kellően jól dokumentált.

Lelkészek a Széchyek felső-magyarországi birtokain

Udvari lelkészeik műveiből, olvasottságából a Széchyek udvarának szellemi horizontjára is következtethetünk. Széchy György és felesége, Homonnai Drugeth Mária ügyelt arra, hogy ne csupán lelkészt alkalmazzanak murányi rezidenciájukban, hanem azok a korszak műveltségének megfelelő, magasan képzett tudósok is legyenek. Udvarukban – akárcsak a Széchyek dunántúli birtokain – két prédikátort alkalmaztak. Egyet a vár személyzete részére, egyet pedig a család személyes hitéletének szolgálatára.³⁷ Ez utóbbi közül három személye kiemelkedő. Mindhárom prédikátornak ismert a wittenbergi egyetemjárása, és maradtak fent teológiai-filozófiai témájú munkái, publikációi. Ketten közülük nagy valószínűséggel a dunántúli birtokaikról kerültek később Felső-Magyarországra.

Az első lelkész, akinek jelenléte biztosan kimutatható a Széchyek felső-magyarországi udvaraiban, a muraszombati származású Kótai Jakab. Származási helye feltételezi, hogy a dunántúli birtokokról hívták az északkeleti vármegyékbe. Kótai 1614-ben írta alá az ágostai hitvallást, 1616-tól a Wittenbergi Egyetem hallgatója volt. Itt 1617-ben Georg Gutkius felügyelete alatt *„De Natura et Constitutione Philosophiae Naturalis”* címen filozófiai értekezést tartott, amelyben Kótai főleg antik szaktekintélyekre, Arisztotelészre, Pitagoraszra és Plutarkhoszra hivatkozik. A „modernebbek” közül csak Aquinói Szent Tamás, Duns Scotus és Albertus Magnus neve merült fel.³⁸ Vagyis filozófusként Kótai in-

³⁶ Ua.: 39.

³⁷ Acsády 1885: 19–20.

³⁸ Gömöri 2013: 233–234.

kább hagyománykövető, mintsem újtó, illetve kortárs gondolkodóira figyelő embernek látszik. Hazatértét követően 1617–1618-ban először Széchy György udvari prédikátora Sopronban.³⁹ 1621-től Murányban Széchy Györgyné Homonnai Drugeth Mária lelkésze, majd a Széchyek balogi várában működött, 1635-től már Alvinczi Péter utódja Kassán.⁴⁰

Az eperjesi származású Mihálykó János 1593-ban szintén a Wittenbergi Wgyetem hallgatója, innen került 1613-ban már a Thurzók udvarába,⁴¹ végül Széchy Györgyhez Murányba. Ahogy Kótai Jakabnak, úgy Mihálykó Jánosnak is több teológiai témájú munkája ismert.⁴²

A harmadik kiemelkedőbb lelkésze Muránynak a győri eredetű Deselvics István, akit már Széchy halálát követően özvegye, Homonnai Drugeth Mária alkalmazott.⁴³ Deselvics Lipcsébe és Wittenbergbe is járt, Homonnai Drugeth Mária alumnusaként. Később Deselvics neki ajánlotta egyetlen nyomtatásban megjelent művét, a Tizenkét idvösséges elmélkedéseket, amely Lőcsén jelent meg 1639-ben, majd Ulmban 1653-ban. A munka Debreceni Péter Philipp Kegel fordításának revíziója.⁴⁴ Az 1643. nov. 25-én Csepregen tartott evangélikus zsinaton Deselvics István elnökölt, ahol Nádasdy Ferenc katolizációját bejelentette.⁴⁵

Széchy György, a „heros evangelicus”

Széchy Györgyöt a korabeli feljegyzések némelyike „heros evangelicus”-ként jegyzi.⁴⁶ Ennek fényében talán érthető, hogy a 17. század elején megjelenő ellenreformációs törekvések Gömörbe miért késéssel, majd csak özvegyének, Homonnai Drugeth Máriának 1643-as halála után lesznek eredményesek.

Széchy György elkötelezett evangélikussága több módon is tetten érhető. Egyrészt a katolikus vallással, valamint papsággal szemben birtokain kifejezetten támadólag lépett fel. 1619-ben Bethlen Gábor hadjárata idején az ő vezetésével dúlták fel Jásztót,

³⁹ „Ego Jacobus Kothay, in concionatorem aulicum spectabilis ac magnifici domini Georgii Széchy ele Rima-Szécs electus et ordinatus sum in templo soporniensi 10. oct anno 1618. idem qui supra m p.” Lásd: Fabó 1869: 105.

⁴⁰ Gömöri 2013: 233–234.

⁴¹ Komlowszki–Stoll 1976: 515–516.

⁴² Az örök Életnek szép és gyönyörűséges nyári üdéséről való könyveczke, amely Bártfán jelent meg 1603-ban, Magyarazattia az evangeliomoknak, mellyek az apostaloknak és egyéb szenteknek napiaira rendeltettek Bártfa, 1608. Keresztien Istenes Es Aitatos Imádságok, szintén szintén bártfai nyomtatásban 1609, végül a Hét Praediciatio, amelynek megjelenési dátuma 1612. Bővebben: Heltai 2008: <https://mek.oszk.hu/07800/07876/07876.pdf> (letöltés 2024. 05. 05.)

⁴³ Szinnyei 1983: 806.

⁴⁴ Incze 1931–1932: 1–6.

⁴⁵ Szabó 2020: 147–149.

⁴⁶ Fabó 1865: 26.; Kovács 1910: 235.; Acsády 1885: 123.

az egri püspökség ideiglenes székhelyét. Több kanonokot megölték vagy börtönbe vetettek. Az esemény csak pár nappal előzte meg a kassai jezsuiták kivégzését.⁴⁷

1620-ban, amikor a kamara Gömör vármegye dikátorává nevezett ki egy katolikus vallású személyt, Széchy György hevesen tiltakozott, hogy az illető nem megyei birtokos. Hoffmann György, a Magyar Kamara tanácsosa azonban egyértelműen jelezte, hogy a főúr problémája a tisztviselővel egyértelműen felekezeti hovatartozásából eredeztethető.⁴⁸ Az 1636. évi vizitációs jegyzőkönyv szerint a 45 evangélikus és 36 református lelképásztor mellett Gömörben a megye északi része inkább evangélikus, a déli reformátusok lakta területén összesen 3 katolikus pap működött. A 17. század elején ez a szám még 120 körül volt.⁴⁹

Széchy saját felekezetének hitéletébe is beavatkozott, ahogy például a Gömöri Evangélikus Esperesség területén történő lelkészek megválasztása is mutatja. Az ilyen jellegű befolyásolás egyik példája, hogy amikor Lucius Jánost 1623-ban Széchy György mint birtokos javasolta a Gömör megyei Kövi település lelkészének, az itteni evangélikus hívek kifogásolták, hogy a földesúr által nekik ajánlott pap, vagyis Lucius János nem tud magyarul. Széchy György 1623. november 3-án kelt levelében a következőket üzent a kövi híveknek: „*Intünk benneteket, sőt hagyjuk és parancsoljuk, hogy Lucius Jánost mindjárt annak rendi és módja szerint vocatoria leveletekkel megtalálva az ott való parochiába befogadjátok*”.⁵⁰ Lucius Jánost végül 1624-ben megválasztották lelkésznek.⁵¹

Nem csupán a lelkészek kiválasztásánál figyelhető meg személyes akaratának érvényre juttatása, de az esperesi tekintély gyengülését sem nézte jó szemmel, és ha kellett, ez ügyben is erőlesen fellépett, mint ahogy azt egy Murányban 1622. január 19-én keltezett levelében olvashatjuk: „...*Adjuk tudástokra, hogy az mi religiiónkon való ebben az vármegyében lévő esperesnek és seniornak adtunk szabadságot, mikor hivataljára eleiben nem menendetek, bűntek szerint titeket megbüntetni hagyjuk azért és parancsoljuk ti nektek, dereskiek, lévártiak és liczeiek erősen, hogy mikor eleiben hivat benneteket az megnevezett seniorunk, compareáljatok és az, mit hivatalja szerint elöttetekben ad, megcselekedjétek, szavát fogadjátok. Mert ha panasz jön reátok, az mint eddig lött, magunk is megbüntetünk benneteket tömlöccel és nagy birsággal...*”.⁵² Ugyancsak erre utal az a tény, hogy 1623-ban a jolsvai esperesnek az egész esperesség területére kiterjedően idézések kibocsátására és különböző határozatok meghozatalára is hatalmat adott.⁵³

Hogy protestáns meggyőződése és személyes érdekeinek viszonya hogyan alakult Széchy György politikai pályafutása során, erre vonatkozóan az 1604–1622 közötti időszakot érdemes bővebben elemezni. Ez az időszak a Széchyek, kiváltképp az apa, Széchy Tamás számára a társadalmi nivellálódás időszaka, lehetősége, akit ekkor már

⁴⁷ Sugár 1984: 295–296.

⁴⁸ Acsády 1885: 123.

⁴⁹ Mikulík 1917: 51–58.; Dienes 2001.

⁵⁰ Payr 1924, I: 592.

⁵¹ Gyulai 2018: 27.

⁵² Mikulík 1917: 52.

⁵³ Széchy György levele 1623. május 16. EOL–AGE–I.a.3.7.

személyes kapcsolatrendszere és hivatali-katonai karrierútja és nem utolsósorban birtokai is a főrendek közé emeltek.⁵⁴ Birtokainak földrajzi elhelyezkedése és egész addig felépített kapcsolati hálójá Bécshez kötötte, a politikai irányvonal adott volt számára, még akkor is, ha maga protestáns nemesként egyetértett a Bocskai képviselte vallásügyi nézetekkel. Vele ellentétben az 1604-es évtől egyre nagyobb mértékben jelentkező ellenreformációs folyamatok által indukált Bocskai István vezette rendi mozgalom során az ekkor a felső-magyarországi birtokokat igazgató elsőszülött Széchy Györgyöt hamar a bihari főúr oldalán találni. 1605-től a fejedelem legszűkebb köréhez tartozott, testőrségének kapitánya lett. Bocskai mellett következetesen, mindvégig kitartott.⁵⁵

A bécsi béke vallásügyi kérdéseket érintő pontjait sokkal inkább az apa, Széchy Tamás tekintette egyértelműen irányadónak, a dunántúli birtokigazgatásban legalábbis mindenképp ez látszik érvényesülni. A katolikus főpapokkal jó viszonyt ápolt, maga református prédikátort alkalmazott udvarában, és uradalmaiban jelen volt mindkét protestáns gyülekezet. 1618-as halálát követően fia, Széchy György hatására itt is evangélikus átrendeződés figyelhető meg, olyannyira, hogy Muraszombatból még abban az évben eltűnt a kálvinista gyülekezet, ahogy a már említett Szilágyi István református prédikátor is még ez évben Zrínyi György udvarába távozott.⁵⁶ Az 1627-es egyházlátogatás alkalmával már a lefontosabb településeken is a lutheri protestantizmus a domináns.⁵⁷

Széchy György hitbéli elköteleződésére, vagyis az erdélyi fejedelmek támogatásának indokára majd Bethlen Gábor 1619-es hadjárata kapcsán utal egyértelműen, amikor a fejedelem hadjárata mellett a következőképpen érvelt a Bars vármegyeiekhez írott levelében: „...kiváltképp szegíny Evangelicusok rendi, kinek immár semmi becsöletük nem volt...igaz hitünknek vallásában is fojtogatnak vala bennünket, templomainkat, temetőhelyeinket, harangjainkat elvonván tőlünk...”.⁵⁸

Ismerve szilárd protestáns meggyőződését, hihetőnek tűnik az indok, amiért ismét fegyvert ragadott a Habsburg-uralkodó ellen, és lett egyben Bethlen Gábor legszűkebb körének – Thurzó Imre, Rákóczi György és Illésházy Gáspár mellett – tagja. A Bocskai István mellett betöltött szerepének ismeretében kijelenthető, hogy a mellette eltöltött évek mély hatást gyakorolhattak későbbi politikai beállítottságára. Ennek tükrében meglepő, hogy Bethlen támogatói közül pont ő az, aki elsőként átpártolt a Habsburg-uralkodóhoz. Viselkedésének motivációját elemezve korántsem tűnik úgy, mintha Széchy György a végsőig védelmezte volna a protestáns hitet, sokkal inkább kihasználva és felmérve az aktuális politikai helyzetet tovább gyarapíthatta felső-magyarországi vagyonát. Mindazoknak a birtokoknak a megtartását, melyeket Bethlentől kapott – vagyis Zólyomlipcsét, Terebest, Barkót, Rozsnyót –, feltételül szabta arra az esetre, ha II. Ferdinánd oldalára áll. Bethlen hadjáratának egyik nagy nyertese Széchy György,

⁵⁴ 1608-ra Széchy Tamás már a királyi tanács tagja, Gömör vármegye főispánja, étekfogómeister, majd 1609-től dunántúli kerületi főkapitány.

⁵⁵ Nagy 1961: 157., 182.

⁵⁶ Payr 1924. I: 416.

⁵⁷ Ua.: 255–272.

⁵⁸ Széchy György levele a Bars vármegyeiekhez 1619. szeptember 27. Közli: Szerémi 1891: 80–81.

hiszen nem csupán birtokait sikerült nagymértékben bővítenie, de az 1622-es soproni országgyűlésen a magyar királyi kamarásmesteri, majd a felső-magyarországi főkapitányi pozíciókat is elnyerte.⁵⁹

Összegzés

Az evangélikus vallású Széchy Tamás a 16–17. század fordulóján emelkedett a világi elit közé, politikai karrierjének építésében a kompromisszumkészség, nem pedig a szélsőségek felé hajlás figyelhető meg. Felekezetpolitikájára is ez jellemző, fiával, Széchy Györggyel ellentétben jóval toleránsabbnak és engedékenyebbnek feltételezhető. Birtokain nem alkalmazott erőszakot, célja pedig a bécsi béke – amelynek előkészítésében részt vett – vallásügyi vívmányainak minden áron történő megőrzése volt.

Széchy György felekezetpolitikáját, vallásos meggyőződését vizsgálva nem jelenthető ki egyértelműen, hogy valóban illene rá a „heros evangelicos” jelző. Protestáns lelkülete, azon belül is a lutheri irányvonal támogatása kétségtelenül hatással volt a birtokigazgatására és politikai döntéshozatalára.⁶⁰

A reformáció szellemi hatása Széchy György vonatkozásában inkább a feleség, Homonnai Drugeth Mária hitéletében fedezhető fel, akinek cselekedeteit ténylegesen a protestáns hitből gyökerező lelkület irányította. Férje halálát követően 1625-től még közel 20 éven át irányította a birtokokat, megmaradva a Habsburgok hűségén, de következetes evangélikus hitűként. Mecenatúrájára, peregrinustámogatására, iskola- és templomépítésére számos forrásban találunk utalást. Erre utalhat az a tény is, hogy az ellenreformációs folyamat Gömörben majd csak Homonnai Drugeth Mária halálával indult meg igazán, nem pedig férjének 1625-ös meggyilkolását követően.

A nyugat-dunántúli birtokok esetében az 1637. évi dátum a kiemelendő, mivel Széchy Tamás legkisebb fia, a később grófi címet nyert Széchy Dénes ekkor konvertált.⁶¹ A következő években feleségül vette Draksovich Sárát, aki által egy ugyanolyan, hite mellett mélyen elkötelezett asszony került a főúri családba, mint Felső-Magyarországon Homonnai Drugeth Mária.

⁵⁹ Pálffy 2014: 38–39.

⁶⁰ Ugyanakkor a kor neves humanista tudósa, a kassai bíró Bocatius mindkét Széchy-t megjeleníti „Hexasticha votiva vei sirena poetica, ominis boni gratia” című versgyűjteményében, amelyben sorra vette a jóakaróit, támogatóit: „D[ominis] Thomae et Georgio Szeczi, p[atri] et f[il]io Szecziadae stirpis flos, Thoma, flosque Georgi, Quos ego magnificis aggrego iure viris: Nam vobis virtus, pietas et cura duobus Rectior, heroas nostraque sentit humus: Hac vos panthera patrem ac donavero natum, Par Mecoenatum quod mihi utrumque faves.” Csonka 1990–1992, II: 666–714.

⁶¹ HU-MNL- OL- A 57 No. 0461., Bariska 1988: 378.

Felhasznált források

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (HU-MNL-OL)
A 57 Magyar Kancelláriai Levéltár, Libri Regii
P 108 Esterházy-család. Repositorium
Evangelikus Országos Levéltár
AGE(Archivum Generalis Ecclesiae)

Nyomtatásban megjelent források

- Csonka Ferenc (szerk.) 1990–1992: Bocatius Joannes: Opera quae exstant omnia. I–III. Budapest.
- Dénesi Tamás – Dejcsics Konrád (szerk.) 2014: Collectanea Sancti Martini – A Pannonhalmi Főapátság Gyűjteményeinek Értesítője 2. Pannonhalma, III. Forrásközlések.
- Dézsi Lajos (szerk.) 1898: Szenczi Molnár Albert Naplója, levelezése és irományai. Atheneum Kiadó, Bp.
- Dienes Dénes 2001: Református egyház-látogatási jegyzőkönyvek 16–17. század. Millenniumi magyar történelem – Források. Bp.
- Fabó András 1865: Monumenta evangelicorum Aug. Conf. in Hungaria historica III. Pest.
- Fabó András 1869: A magyar- és erdélyországi mind a két vallású evangélikusok okmánytára. Pest.
- Gyulai Éva 2018: Régi Diárium–Clementis János fancsali evangélikus lelkész naplója, 1719–1760. Officina Musei 25. Miskolc.
- Iványi Béla 1990: A körmendi Batthyány levéltár reformációra vonatkozó oklevelei, 1527–1625. Szeged.
- Károlyi Árpád 1899: Magyar Országgyűlési Emlékek. XI. Bp.
- Mályusz Elemér (szerk.) 1934: A Thurzó-levéltár egyháztörténeti iratai. In: Magyar protestáns egyháztörténeti adattár. XV. Bp. 1–265.
- Pokoly József (szerk.) 1910: Magyar protestáns egyháztörténeti adattár IX. II. Adatok a dunántúli reform, egyházkerület történetéhez. Bp.
- Stromp László 1903: Magyar protestáns egyháztörténeti adattár. II. Bp.
- Szabó Károly 1879: Az 1531–1711. megjelent magyar nyomtatványok könyvészeti kézikönyve. Régi magyar könyvtár I. Magyar Tudományos Akadémia, Bp.

Interneten elérhető források

Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár

(http://aleph6cle.hosted.exlibrisgroup.com:8991/F/?func=direct&doc_library=CLE02&doc_number=000075626 (letöltés 2024. 05. 05.)

Felhasznált szakirodalom

- Acsády Ignác 1885: A Széchyek Murányban. *Századok* 19. évf. 21–319.
- Ágoston István 1998: Észak-Magyarország reformációja a XVI. század első felében. *Theológiai Szemle* 41. évf. 2. sz. 115–122.
- Bariska István 1981: A kőszegi evangélikus templom. Savaria – A Vas Megyei Múzeumok értesítője 15. sz. Szombathely, 377–391.
- Csepregi Zoltán – Dienes Dénes 1997: Kereszténység Magyarországon 1526 előtt. Sárospatak. (<http://srta.hu/wp-content/uploads/2015/02/ker.pdf> letöltés: 2023. 04. 12.)
- Fülöp József 1898: Az ágostai hitvallású evangélikus egyház Vas vármegyében. In: Sziklay János – Borovszky Samu (szerk.): Magyarország vármegyéi és városai, Vas vármegye. Reprint: Bp. 1989.
- Gömöri György 2013: Magyar vers egy 1617-es, több nyelvű wittenbergi antológiában. *Magyar Könyvszemle*, 129. évf. 2. sz. 232–234.
- Heltai János 2008: Műfajok és művek a XVII. század magyarországi könyvkiadásában (1601–1655) Universitas Kiadó, Bp. (<https://mek.oszk.hu/07800/07876/07876.pdf> (letöltés 2024. 05. 05.)
- Ila Bálint 1976: Gömör megye. I. A megye története 1773-ig. Akadémiai Kiadó, Bp.
- Incze Gábor 1931–1932: A magyar református imádság a XVI. és XVII. században. *Teológiai Szemle* 7. évf. 1–6.sz. 37–229.
- Kárpáthy-Kravjánszky Mór 1938-1939: Forgách Ferenc bíbornok-érsek történetéhez. *Regnum – Egyháztörténeti évkönyv* 3. évf. 169–176.
- Komlowszki Tibor – Stoll Béla 1976: Régi magyar költők tára. XVII. század 8. Akadémiai Kiadó, Bp.
- Kovács Sándor 1910: Egy híres asszony névtelen anyja. *Protestáns szemle* 22. évf. 1–10. sz. 226–238.
- Mikulik József 1917: A Gömöri Ágostai Hitvallású Evangélikus Esperesség története 1520–1740. In: Kovács Sándor (szerk.): Magyar Protestáns Történelmi Emlékek 2. Pozsony.
- Monok István 2012: A művelt arisztokrata: A magyarországi főnemesség olvasmányai a XVI–XVII. században. Kossuth Kiadó, Bp.

- Monok István 2018: Protestáns iskolai könyvtárak tematikus összetételének változásai a reformáció első századában. In: Kolumbán Vilmos József (szerk.): Erdélyi Református Egyháztörténeti Füzetek 24. Kolozsvár, 411–426.
- Nagy László 1961: A Bocskai szabadságharc katonai története. Akadémiai Kiadó, Bp.
- Payr Sándor 1924.: A Dunántúli Evangélikus Egyházkerület története. I. Sopron.
- Pálffy Géza 2014: Egy elfelejtett kiegészítés a 17. századi magyar történelemben. Az 1622. évi koronázódiéta Sopronban In: Dominkovits Péter – Katona Csaba (szerk.): Egy új együttműködés kezdete. Az 1622. évi soproni koronázó országgyűlés – Annales Archivi Soproniensis 1. Sopron–Budapest. 17–56.
- Prokopp Mária 2000: A csetneki evangélikus templom középkori falképei. Credo 6. évf. 1–2. sz. 58–60. https://epa.oszk.hu/02300/02357/00010/pdf/EPA02357_Credo_06_2000_1-2_058-077.pdf (letöltés 2023. 04. 18.)
- Sugár István 1984: Az egri püspökök története. Szent István Társulat, Bp.
- Szabó András 2004: A késő humanizmus irodalma Sárospatakon (1558–1598) – Nemzet, egyház, művelődés I. Hernád Kiadó, Debrecen.
- Szabó Előd 2020: „Jól vagyon, mert az Istennek így tette” A Dunántúli Református Egyházkerület története a kezdetektől a türelmi rendeletig. Dunántúli Református Egyházkerület kiadványa, Pápa.
- Szerdahelyi Pál 1999: Evangélikusok Vas megyében. *Vasi Szemle* 53. évf. 1–6.sz.
- Szerémi (Odeschalchi) Artúr 1891: Emlékek Bars-vármegye hajdanából. Athenaeum, Bp.
- Szinnyei József 1893: Magyar írók élete és munkái. II. Bp.
- Takáts Sándor 1926: A magyar múlt tarlójáról, Genius Kiadás, Bp.
- Zoványi Jenő 1916: Adatok a magyar protestantizmus múltjából. *Protestáns Szemle* 28. évf. 1–10. sz. 36–49.
- Zoványi Jenő 2004: A magyarországi protestantizmus története 1895-ig I. Attraktor Kiadó, Máriabesnyő–Gödöllő.